

Háncs Péter

A Társadalmi Erdei Szolgálat megalakulásának története

<http://www.fsz.bme.hu/mtsz/szakmai/tvok08.htm>

Az igazi változás 1961. szeptemberében történt, amikor a Ságvári-turistaházban erdész-vadász-turista találkozót tartottak. Itt vetette fel Végvári Tamás, a Pilisi Parkerdőgazdaság akkori igazgatója újból: "vegyenek részt a turisták is az erdők védelmében". Konkrét kéréssé Köveskúti György formálta a javaslatot, aki a Budai Erdészeti Erdőmérnöke volt. A kérelem a Budapesti Vörös Meteor SK Természetbarát Szakosztályához érkezett, ahol Pápa Miklós dr. vállalta a megszervezését.

Az első járőr 1962. július 2-án vasárnap reggel gyülekezett a Budai Erdészeti udvarán és indult el hat fővel a budai hegyekbe. Tagjai voltak: Spirk Tibor, Kahatek Mihályné, László István, Polonkai Lajosné, Spirk Tiborné és Szölgyémi Tamás.

Ezzel újtárra indult a Társadalmi Erdei Szolgálat (TESz). Ezt követően egyre többen kapcsolódtak be ebbe a társadalmi munkába. November 24-én csatlakoztak a mozgalomhoz a Fejér megyei Vörös Meteor turistái. Budapesten is egyre-másra jelentkeztek a kerületi szövetségek, aminek hatására a szervezést a Budapesti Természetbarát Szövetség vette át. 1965. folyamán már számos megyei szervezet is tagja lett a szolgálatnak. Így az időközben országossá nőtt Társadalmi Erdei Szolgálat irányítását a TESz Országos Intézőbizottsága vette át Magyarorszáki Béla vezetésével. A szolgálat célja a gyakorlati természetvédelem volt.

1966-ban a szolgálat tagjai, szolgálatuk ideje alatt, a hivatalos szervek állásfoglalása alapján, mint "közfeladatot ellátó polgári örök", a hivatalos személyeknek kijáró jogvédelemben részesültek.

Mivel kezdetben a járőrözés az erdőkre korlátozódott, és a Szolgálat az erdészeti munkáját hivatott segíteni az erdészeti főhatóság irányításával, ezért szakmai felettes szerve a Mezőgazdasági és Élelmezési Minisztérium Erdészeti és Faipari Hivatala volt. Mivel a MÉM EFH-nak feladata elsősorban a fagagdálkodás irányítása és a termelés kiszolgálása volt, összeférhetetlenség mutatkozott a természetvédelem ellátásával.

Időközben a bővülő igények kapcsán megalakultak a szakági részlegek is, a TESz vízi, barlangi, hegymászó, kerékpáros, és sítúrázók csoportjai is. A Szolgálat elnevezése is, mint Társadalmi Erdei Szolgálat, túlhaladottá vált. Ekkor már felmerült a gondolat, hogy a Szolgálatot új alapokra kell helyezni.

Az MTSz Természetvédelmi Szolgálatának megalakulása

1991 tavaszán a tagság részéről igényelt változás bekövetkezett. A TESz kivált az időközben új névre keresztelt Földművelésügyi Minisztérium kötelékéből, és szakmailag a

Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium Természetvédelmi Hivatala pártfogásába került. Szervezetileg továbbra is a Magyar Természetbarát Szövetség társadalmi szervezeteként működött, de már megváltozott névvel. A rövidítést meghagyva Természetvédelmi Szolgálatként működött tovább. Az új Szolgálat folytatója volt elődjének, a társadalmi munkát továbbra is vállaló tagok automatikusan átkerültek az új szolgálat állományába. Megváltozott az igazolvány és a megkülönböztető jelzések is, így a jelvény és a karszalag is.

A Pilisi Parkerdőgazdaság és a budapesti TeSz kerületi szervezetei között az erdőgazdaság felügyelete alá tartozó területek őrzéséről megállapodás született. A kerületek között felosztásra kerültek a Pilis és Visegrádi hegységben, a Gödöllői körzetben a védelemre, őrzésre szánt területek.

A egyes védelmet igénylő területek sajátosságainak figyelembevételével szakági szolgálatokat szerveztek. Ennek megfelelően megalakultak a gyalogos szolgálat mellett a vízi, kerékpáros, sítúrázó, hegymászó, barlangász és ifjúsági szolgálatok. Ezek számára az általános szabályokon túlmenően a szakáguknak megfelelő külön feladatuk is volt. Általánosan megemlíthetők, hogy ezen sajátos feladatok közös vonása az adott területen a szabályok betartása, a szennyezés és kártevés megakadályozása. A szakági szolgálatok ellátásának feltételeit és végrehajtásának módját az egyes szakági bizottságok határozták meg.

A gyalogos szolgálat egyik tevékenységi formája az ún. tárcsás szolgálat volt. Ez útellenőrző szolgálatként is ismert volt. Az erdők területén sok helyen, erdőgazdasági célú szilárd burkolattal kiépített úthálózat van. Ez alkalmatlan közúti forgalomra, mivel keskeny, nem megfelelő a teherbírása. Ezeket az utakat táblával, néhány helyen még sorompóval is lezárják. Sajnos sokan nem veszik figyelembe a behajtási tilalmat, sőt a sorompót is megrongálják. Az illegális behajtók nagymértékben szennyezik a levegőt járművük kipufogógázaival, az erdőterületen letapossák a növényzetet. Az útellenőrző szolgálat célja az illetéktelen behajtások megakadályozása volt.

A Szolgálat tevékenységének jellemzésére álljon itt néhány adat. Az 1995-ös év során az 1701 tagot számláló országos szervezet tagjai 3678 szolgálatot teljesítettek az év folyamán, melyen összesen 16400 fő vett részt. Ez utóbbiba beleértendő a - több szolgálatot is vállaló - járőrök, valamint a velük tartó szakosztálytársak, családtagok, barátok száma is. Ezalatt megközelítően hétezer eseményt regisztráltak, melyet jeleztek a területileg illetékes természetvédelmi, vagy erdészeti szerveknek.

1996 őszén újabb változás következett be. Az addigi tevékenységet a környezetvédelmi tárca és az MTSz közötti megállapodás szabályozta, a szolgálat ellátását pedig egy belső működési szabályzat írta le. A új természetvédelmi törvény már jogszabályban ismerte el a társadalmi jellegű gyakorlati természetvédelmet. Az MTSz kizárólagossága ezzel megszűnt, de vezető szerepét nem kívánta feladni. Az újonnan jelentkező igény a társadalmi méretű gyakorlati természetvédelem iránt túlnötte az MTSz szervezeti kereteit. A megváltozott helyzet következtében az 1997. május 3-4-én Salgótarjánban megtartott 32. országos TeSz találkozón a szervezet kimondta felosztását. Ezzel az MTSz 34 éves társadalmi természetvédelme megszűnt.

A Polgári Természetőr Szolgálat létrejötte

Az 1996. évi LIII. törvény 64-66. paragrafusai rendelkeznek az állampolgárok részvételéről a természetvédelemben. A polgári természetvédelmi őrszolgálat tagjai a nemzeti park igazgatóságok vagy az önkormányzati őrszolgálatok munkáját segítik. Velük szemben a törvény emelt szintű követelményeket ír elő. Szolgálati vezénylésüket már nem a természetbarát területi szervezetek megbízottai végzik, hanem az illetékes állami természetvédelmi szervek őrparancsnokai és tájvédelmi körzetek vezetői.

A környezetvédelmi tárca a Magyar Természetbarát Szövetséget kérte fel a PTSz felállításának megszervezésére és a tagtoborzásra. A Polgári Természetőr Szolgálat magja az MTSz TeSz tagjainak sorából került ki.

A polgári természetőrök - társadalmi munkában - kilenc területi és egy központi csoportra tagozódva végzik az ország területén a gyakorlati természetvédelmi munkájukat. A területi felosztás azonos a nemzeti park igazgatóságok területi beosztásával. Az egyes igazgatóságokon belül a PTSz tagokat tájvédelmi körzetekhez osztják be állandó jelleggel. Erre azért van szükség, mert egy adott védett terület növény és állatvilágát alaposan megismerni csak így lehet.

Polgári természetőri tanfolyamra középfokú végzettséggel lehet jelentkezni. Kivételt képez a központi csoport, ahová csak felsőfokú képesítéssel rendelkező kerülhet be, korlátozott számban. Polgári természetőrnek a nemzeti park igazgatóságokon lehet jelentkezni a korábbi fejezetben megadott címeken és telefonszámokon.

Az 1996. évi LIII. törvény 64-66. paragrafusai és a polgári természetőrökre vonatkozó miniszteri rendelet megtalálható a mellékletben.

TÚRAVEZETŐK FELADATAI A TERMÉSZET VÉDELMEBEN

Oktatás, nevelés, tájékoztatás

Kétféle ember van. Van aki a természetnek és van aki a szép tájnak a barátja. A kettő között azonban óriási a különbség. A szép tájak barátja a természet iránt nem érez különös szeretetet, csupán az úgynevezett vonzó, attraktív vidékek iránt táplál rokonszenvet. Hangulatos kulisszára van csupán szüksége. Kívülről közelít a természethez és nem azonosul vele.

A természetbarát is szereti a szép tájat, de ugyanakkor azonban a mögötte rejlő nagy természetet látja, még a legegyszerűbb formában, még a legkisebb részletben is. Ezért még az égboltnak is örül, ami egy hegy, vagy a Balaton fölé borul. Számára a rét is derűs látványt nyújt, s örömet leli a parkban virító gyermekláncfűben is.

"Turista az, aki útra kél azért, mert foglalkozásának egyformasága, gondjainak sokasága közepette álmaiban feltűnik előtte egy olyan szebb világ, melyben zöldebb a fű, kékebb az ég, magasabbak a hegyek, szebbek, vagy különösebbek a házak, barátságosabbak az emberek; s aki az álomkép eredetijét fáradságtól vissza nem riadva keresi, s mert hiszen e földön élünk, talán soha meg nem találja, de azért jó kedvét nem veszíti, hiszen örömet éppen ez a keresés teszi." (Eötvös Lóránd)

Eötvös Lóránd szavai ma is aktuálisak. Azonban a meghatározásában lévő turista fogalmát átalakította az idő. Az idegenforgalom felhasználta saját céljai számára. Mi elsősorban természetjárót értünk e fogalom alatt, nem utazót. Mi a különbség e kettő között?

Az "idegenforgalmi" turista felkerekedik otthonából és elutazik más tájakra, ismerkedik más kultúrákkal, emberekkel, de közben a civilizációban marad.

A természetjáró, sportoló. Számára az egészséges életmód a meghatározó. Különböző szakágakban végzett szabadidős sporttevékenységgel védi egészségét, mely egyben testi, lelki felüdülést is ad számára. Fontos tényező, hogy mindezt a civilizáción kívül, a természetben végzi.

A természetjárók többsége nem öncélúan űzi sporttevékenységét. Természetbarátként óvja, védi mindazt, ami számára életszükséglet. Tiszteletben tartja mások érdekeit, a természet élővilágát, csendjét, tisztaságát. Hiszen tudja, máskor is szüksége lesz rá.

A túravezetők még ennél is többre hivatottak. Ők nem alkalmi ismerősei a természetnek, hanem munkájuk kapcsán - hiszen a túravezetés felelősségteljes munka - szoros kapcsolatban élnek vele. Nélkülözhetetlen, hogy a csoport tagjai számára jó példát mutassanak. A túravezető viselkedése meghatározhatja a túratársak cselekedeteit is. Nincs nagyobb szűgyen, mint amikor a társak figyelmeztetik a túravezetőt rendbontása miatt. A példamutatás mellett elengedhetetlen a túravezető túratársakkal szembeni emberséges bánásmódja. Hiszen, mi természetjárók is, sokfélék vagyunk. A túravezetőnek mindenkivel meg kell találnia a megfelelő hangnemet. A jó légkör élvezetessé teszi a túrát és elősegíti az esetleges gondok gyors felejtését.

A túravezetőnek számos témakörben otthonosan kell mozognia. A túravezetői tanfolyam ebből a szempontból nem lehet teljes. Hiszen mindez olyan mértékű ismeretanyagot követel meg, ami túlhaladja egy tanfolyam kereteit. Ennél fogva a jó túravezető mindig továbbképzzi magát. A túrák előtt felkészül a látnivalókból, az élővilág és kultúrtörténet tájra jellemző ismeretanyagából. Nincs jobb, mint amikor a vezető lelkesen, szenvedélyesen tudja bemutatni a túratársaknak a túraútvonal mentén található látnivalókat, tájképi és építészeti érdekességeket. Felhívja a figyelmet a természet értékeire, jellegzetességeire, flórájára, faunájára és ezzel akarva-akaratlanul is tanítja túratársait.

Vannak túravezetők, akik a meghirdetett útvonalat először jegyzetfüzettel a kezükben bejárják, majd otthon előveszik a "szakirodalmat" és alaposan felkészülnek az ismertető kiselőadásokra. Ha egyedül nem győzik, a túratársak közül felkérhetnek másokat is erre a feladatra. Egy érdekfeszítő, lebilincselő túra csak emeli a túravezető tekintélyét.

A túravezetőnek ajánlatos vezetői képességekkel is rendelkeznie. Határozottan kell fellépnie, hiszen neki kell kézben tartani az egész csoportot. Meg kell fékeznie a rendbontókat, a csoport széthúzóit. A túravezetés során figyelnie és ügyelnie kell a környezet és természet megóvására, szükség esetén a tagokat tájékoztatnia kell az írott és íratlan szabályokról, a természetben történő viselkedés elvárásairól. Ne feledjük, igazi természetbaráttá az válik, aki nem csak szereti, hanem védi is a természetet.

Magatartási szabályok

Természetbarátnak lenni egy magatartásforma, mely elsősorban a megelőzésben jut kifejezésre. Kötelességünk a jövő nemzedék számára megőrizni mindazt a szépet és jót, ami körülvesz bennünket. A kedvezőtlen változások elsősorban emberi tevékenységek következtében állnak elő, ezért alapvetően fontos, hogy kialakuljon a túrázóknak a környezetünkért felelős magatartás. A túravezetőkre hárul az a feladat, mely során a túratársak gondolkodásmódjában ezt a szemléletváltást létrehozzák.

Csokorba foglaltunk néhány gondolatot, melyek betartása elengedhetetlen a természetben járók számára. Íratlan szabályokat, amolyan erdei illemtan féléit. De bárhol, bármikor, bárki számára megszívlelendő tanácsokkal szolgál:

- Az emberhez méltó környezethez való jog alapvető. Nagyon fontos azonban e jogosultság érvényesítésében, hogy a polgár maga mit tehet és mit tesz a megfelelő környezethez való jogának érvényesülése érdekében.
- Az erdőben a fák, madarak, növények, állatok vannak otthon, mi csak vendégek vagyunk. Illik tehát úgy viselkedni, hogy ne zavarjuk a háziak nyugalomát, vigyázzunk otthonukra!
- Hagyd szóhoz jutni a természetet. Ne lármázz!
- Hagyd tartózkodásod helyét olyan állapotban, amilyenben a legközelebb találni szeretnéd.
- Értelmes ember nem szemetel, a többinek meg tilos!
- Szemét minden olyan tárgy, amely nem a rendeltetésének megfelelő helyen található. Az általad keletkezett hulladéktól ne a természetben szabadulj meg, még akkor sem, ha szemégyűjtőt találsz!
- Nem ott van tisztaság, ahol állandóan takarítanak, hanem ahol vigyáznak rá.
- Egy szálfából több ezer gyufaszál készíthető, de egy gondatlanul eldobott gyufaszállal több ezer szálfa el is pusztulhat! Élvezd a jó levegőt és az erdőben sohase dohányozz!
- Az erdészeti létesítmények a te kiszolgálásodra, kényelmedre készültek. Ha tönkreteszed, elsősorban magadnak okozol kárt!
- Az erdők csendjét és szépségét nem csak élvezni, de azokat védeni is tudni kell!
- A természet védi egészségedet, védj te is a természetet!
- Lépj túl a védett - nem védett elválasztásán, s védj minden fajt és élőlényt! Kíméld a virágokat, növényeket, óvjad az erdő vadjait, madarait!
- Készülj fel alaposan a túrára.
- Kerüld a lezárt, tiltott területeket.
- Becsüld túratársaidat és őket bajban soha el ne hagyd!
- Vedd figyelembe a közösségi együttlét szabályait.
- Légy tekintettel az erdészek, vadászok, horgászok érdekeire is!

*

A túravezető polihisztor. Szinte mindenhez kell értenie. Nem csak sportvezető, hanem természetvédő is kell, hogy legyen. Ő az egyik közvetítő közeg az emberek és a természet között. Emberekkel tart kapcsolatot, ezért nevelői, pedagógusi tevékenysége nem elhanyagolható a tudatformálás terén.

A természet csodálatos dolog. Törekednünk kell annak elérésére, hogy egyre több ember váljon valóban természetbaráttá, mert ezzel nő az esély arra, hogy természeti értékeink változatossága, sokszínűsége a jövő nemzedék számára is megmaradhasson.

A fa fohásza

Vándor, ki elhaladsz mellettem,
Ne emelj Rám kezet!
Én vagyok tűzhelyed melege
hideg éjszakákon,

Én vagyok tornácod barátságos fedele,
melynek árnyékába menekülsz
a tűző nap elől és
gyümölcsöm oltja szomjadat.

Én vagyok a gerenda, mely házadat tartja,

asztalod lapja,
az ágy, amelyben fekszel,
a deszka, amelyből csónakodat építed.

Én vagyok házad ajtaja,
bölcsőd fája, koporsód fedele.
Vándor, ki elmegy mellettem, hallgasd
a kérésem: ne bánts!